

Schatting aantal niet-westerse allochtonen in afgelopen dertig jaar

Andries de Jong

Jaarlijkse cijfers over het aantal niet-westerse allochtonen in Nederland zijn beschikbaar vanaf 1 januari 1995. Dit artikel gaat in op een schattingsmethode om te komen tot een consistente tijdreeks voor de periode 1972–1994. Het aantal niet-westerse allochtonen in 1972 wordt op basis van deze methode geschat op circa 160 duizend. Sindsdien is dit aantal zeer sterk gegroeid, tot 1,6 miljoen in 2003. Het aantal westerse allochtonen bedroeg in 1972 ongeveer 1,2 miljoen. Sindsdien is hun aantal slechts licht toegenomen, tot 1,4 miljoen in 2003.

1. Inleiding

In 2003 telde Nederland op een bevolking van 16,2 miljoen personen 3,0 miljoen allochtonen, waarvan 1,6 miljoen niet-westerse en 1,4 miljoen westerse allochtonen. Jaarlijkse gegevens die de ontwikkeling laten zien van de westers en niet-westers allochtone bevolking zijn in de CBS-databank *Statline* beschikbaar vanaf 1 januari 1996. Dit hangt samen met de invoering van de Gemeentelijke Basisadministratie persoonsgegevens (GBA) in de loop van 1994, waarmee het mogelijk werd een jaarlijkse structuurtelling te houden die gedetailleerde gegevens oplevert over de Nederlandse bevolking. Om recente en toekomstige ontwikkelingen van de allochtone bevolking in een breder tijdsperspectief te kunnen plaatsen, is door het CBS een tijdreeks geconstrueerd die in 1972 begint (De Jong en Hoefnagel, 2001). In deze tijdreeks wordt echter geen onderscheid gemaakt naar herkomstgroepering. Dit artikel gaat in op een schattingsmethode om te komen tot een consistente historische tijdreeks van het aantal niet-westerse allochtonen, waarbij in grote lijnen gebruik is gemaakt van dezelfde methodiek als toegepast bij de schatting van het totaal aantal allochtonen (ongeacht herkomstgroepering) vóór 1995. Door het geschatte aantal niet-westerse allochtonen af te trekken van het totaal aantal allochtonen, kan het aantal westerse allochtonen als restgroep worden bepaald. Tevens worden in kort bestek de uitkomsten van deze methode beschreven. Elders in deze aflevering van *Bevolkingstrends* (De Jong, 2003) worden de resultaten besproken voor vijf herkomstgroeperingen binnen de groep niet-westerse allochtonen.

2. Schattingsmethode

In De Jong en Hoefnagel (2001) is bij het schatten van de allochtone bevolking voor jaren in het verleden gebruik gemaakt van het zogenaamde cohort-componenten model: uitgaande van de stand van bevolking op een gegeven tijdstip wordt een nieuwe stand berekend op grond van veronderstellingen over positieve en negatieve groeicomponenten. Bij de groeicomponenten gaat het om geboorte en immigratie aan de plus-kant, en om sterfte en emigratie aan de min-kant. Zijn er geen gegevens beschikbaar over (leeftijdverdelingen van) bepaalde groeicomponenten, dan dienen hierover veronderstellingen te worden opgesteld. Ook bij maken van prognoses worden veronderstellingen over groeicomponenten opgesteld. Bij prognoses hebben de veronderstellingen betrekking op de toekomst, en bij de hier beschreven methode op het verleden. Dit 'prognosticeren' van het verleden wordt dan ook wel aangeduid als 'backcasting' aangeduid, in tegenstelling tot het op de toekomst gerichte 'forecasting'.

Bij de schatting van de niet-westers allochtone bevolking in het verleden is als volgt te werk gegaan. In eerste instantie zijn er schattingen gemaakt voor de volgende categorieën niet-westerse allochtonen: Turken, Marokkanen, Surinamers, Antillianen (inclusief Arubanen) en 'overig niet-westers'. De som van deze vijf herkomstgroeperingen is het totaal aantal niet-westerse allochtonen. Overigens is bij al deze schattingen het onderscheid tussen eerste en tweede generatie allochtonen gehanteerd. De schattingsmethode rekent tot de eerste generatie allochtonen alle personen die in het buitenland zijn geboren (exclusief personen die geboren zijn uit ouders die in Nederland zijn geboren). Deze groep is dus door immigratie tot de Nederlandse bevolking gaan behoren. Bij de tweede generatie allochtonen gaat het om kinderen van de eerste generatie: personen die in Nederland zijn geboren en ten minste één ouder hebben die in het buitenland is geboren. Het aantal westerse allochtonen is vervolgens als restgroep geschat door het aantal niet-westerse allochtonen af te trekken van het totaal aantal allochtonen (ongeacht herkomstgroepering). In de schattingsmethode van het totaal aantal allochtonen zijn personen die in het buitenland zijn geboren uit ouders die in Nederland zijn geboren, gerekend tot de eerste generatie allochtonen (zie de Jong en Hoefnagel, 2001). Deze personen worden normaliter in de statistiek tot autochtonen worden gerekend. Het gaat hier om een groep dat al enkele jaren lang een omvang van rond 120 duizend personen heeft. Om de reeksen van vóór 1995 goed te laten aansluiten bij de reeksen vanaf 1995 is besloten de geschatte reeks van het totaal aantal allochtonen tussen 1972 en 1994 in elk jaar met rond 120 duizend te verlagen.

In het onderstaande wordt beknopt ingegaan op enkele aspecten van de schattingsmethode. Deze methode is een verbijzondering van de schattingsmethode die voor het totaal aantal allochtonen is toegepast. Om deze reden wordt voor meer informatie verwezen naar De Jong en Hoefnagel (2001). Evenals het geval was bij de schatting van het totaal aantal allochtonen, is 1972 het eerste schattingsjaar. Bij de schatting van het totaal aantal allochtonen is voor de eerste generatie gebruik gemaakt van gegevens uit de Volkstelling 1971. Deze schatting ging uit van de bevolking met een niet-Nederlandse nationaliteit. Voor de schatting van de stand in 1972 van Turken en Marokkanen bood de Volkstelling 1971 geschikte aanknopingspunten om tot een verantwoord schatting van de beginstand te komen. Vrijwel alle Turken en Marokkanen (zowel eerste als tweede generatie) hadden de nationaliteit van land van herkomst (van de ouders). De volkstellingsgegevens bevatten echter niet de uitsplitsing naar eerste en tweede generatie. Om deze reden is de tweede generatie volgens de methodiek beschreven in De Jong en Hoefnagel (2001) eerst geschat. Deze (initiële) schatting is gemaakt aan de hand van de volgende gedachtegang. Tweede generatie allochtonen die in 1972 de leeftijden 0 tot en met 75 jaar hadden, waren in 1995 23 tot en met 98 jaar oud. Als het effect van sterfte en saldo buitenlandse migratie op de bevolkingsomvang wordt verdisconteerd, biedt de (waargenomen) stand in 1995 dus voldoende informatie voor de bepaling van de stand in 1972. Omdat de hoogte van dit effect voor tweede generatie allochtonen niet bekend is, is voor de bepaling daarvan aansluiting gezocht bij de Nederlandse bevolking als geheel. Nadat de schatting van de tweede generatie Turken en Marokkanen was gemaakt, is de eerste generatie vervolgens als 'restpost' bepaald, namelijk door de tweede generatie van het totaal af te trekken.

Voor Surinamers, Antillianen en overige niet-westerse allochtonen bevatte de Volkstelling 1972 geen geschikte gegevens. Voor Surinamers en Antillianen geldt dat velen de Nederlandse nationaliteit hadden. Voor de bepaling van het totaal van de overige niet-westerse allochtonen was er geen geschikte uitsplitsing naar land van herkomst beschikbaar. Om deze reden is gebruik gemaakt van een andere methode. Voor Surinamers en Antillianen is gebruikt gemaakt van gegevens van Tas (1984) over personen met geboorteland Suriname en de Nederlandse Antillen. Deze aantallen zijn gebruikt voor de bepaling van de eerste generatie Surinamers en Antillianen. De tweede generatie Surinamers en Antillianen is geschat volgens de methodiek beschreven in De Jong en Hoefnagel (2001). Voor de overige niet-westerse allochtonen is voor de tweede generatie dezelfde methodiek gevolgd. Voor de bepaling van de eerste generatie overige niet-westerse allochtonen is als volgt te werk gegaan. Als initiële schatting is voor 1972 de (waargenomen) leeftijdsopbouw in 1995 overgenomen. Vervolgens zijn de groeicomponenten (zie hieronder) verdisconteerd waardoor (uiteindelijk) een schatting van 1995 kon worden gemaakt. Vervolgens zijn de geschatte leeftijdsopbouw en de waargenomen leeftijdsopbouw met elkaar vergeleken en konden correctiefactoren worden bepaald waarmee de initiële stand in 1972 kon worden aangepast.

Ook voor de bepaling van de groeicomponenten van de diverse herkomstgroeperingen vanaf 1972 dienden verschillende schattingen te worden gemaakt, onder meer omdat geen gegevens beschikbaar zijn over de sterfte in elk van de herkomstgroeperingen. De betreffende schattingen zijn daarom gebaseerd op de sterftekansen van de Nederlandse bevolking (als geheel), ervan uitgaande dat de sterftekansen van de diverse herkomstgroeperingen niet verschillen van die van de autochtonen. Cijfers met betrekking tot emigratie en immigratie naar land van geboorte zijn weliswaar bekend vanaf 1972, maar de uitsplitsing naar leeftijd is pas vanaf 1987 beschikbaar. Gelukkig kon vanaf 1972 tot 1986 gebruik worden gemaakt van cijfers over immigratie en emigratie naar land van nationaliteit uitgesplitst naar een aantal leeftijdsklassen. Deze leeftijdsklassen zijn vervolgens verder uitgesplitst naar afzonderlijke leeftijden door gebruik te maken van de leeftijdsverdeling van emigranten en immigranten in 1987. Met betrekking tot de geboorte geldt dat pas vanaf 1990 gegevens beschikbaar zijn over de geboorte uit eerste generatie allochtone moeders. Voor de voorgaande periode dienden dus ook schattingen gemaakt te worden. Voor Surinamers en Antillianen is gebruik gemaakt van gegevens van Tas (1984, 1986) over geboren naar land van geboorte van de moeder. Voor Turken en Marokkanen is gebruikt gemaakt van gegevens over levendgeboren naar leeftijd van de moeder en land van nationaliteit. Deze gegevens waren voor de vier genoemde groepen beschikbaar voor vijfjaarsleeftijdsklassen van de moeder en zijn verder uitgesplitst naar afzonderlijke leeftijden door gebruik te maken van de leeftijdsverdeling van geboorte naar leeftijd van de moeder in 1990.

Voor de groep overigen niet-westerse allochtonen was er geen geschikte reeks over geboren voor 1990 beschikbaar. Voor deze groep is gekeken naar de ontwikkeling in het aantal levendgeborenen vanaf 1990. Er blijkt sprake te zijn van een stijgende lijn. Om deze reden is voor de terugschatting vanaf 1990 naar 1972 een trendmatige daling als uitgangspunt genomen. Dit leverde een initiële schatting op voor de periode 1972–1990.

Een integrale telling van de herkomstgroeperingen is voor het eerst beschikbaar voor 1995. Deze door de GBA geregistreerde stand is vergeleken met de geschatte stand. Vanwege afwijkingen van de geschatte stand ten opzichte van de waargenomen stand, zijn correcties doorgevoerd. Vervolgens kon, door toepassing van de (geschatte) groeicomponenten op de beginstand van 1972, de waargenomen stand in 1995 vrijwel perfect worden gereproduceerd. Met betrekking tot de eerste generatie geldt dat voor de groep overige niet-westerse allochtonen de initiële stand in 1972 drastisch is aangepast om een goede fit te bereiken tussen de

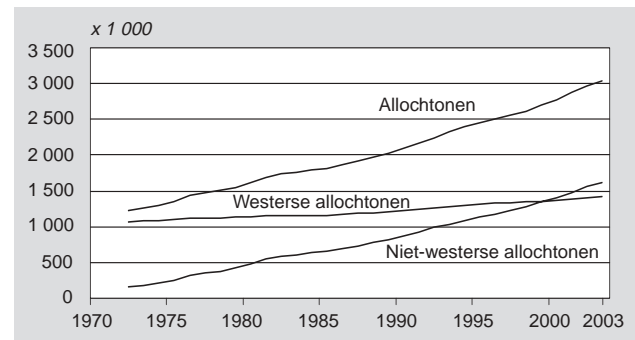
waargenomen en geschatte stand op leeftijd 23 en hoger in 1995. Voor de lagere leeftijden zijn de administratieve correcties (in de periode tot 1994) aangepast. Voor de tweede generatie geldt voor de groep overige niet-westerse allochtonen dat voor leeftijd 22 en lager in 1995 de aantallen geboren in de periode 1972–1989 en administratieve correcties tot 1994 zijn aangepast om een goede fit te verkrijgen. Voor de hogere leeftijden in 1995 is de initiële stand in 1972 aangepast. Voor de schatting van de tweede generatie bij de andere vier herkomstgroepen geldt dat enkel de administratieve correcties tot 1994 zijn aangepast.

3. Ontwikkelingen aantal westerse en niet-westerse allochtonen

In 1972 telde Nederland 1,2 miljoen allochtonen op een bevolking van ruim 13 miljoen. Bijna één op de tien personen was destijds dus allochtoon. Het merendeel van hen bestond toen uit westerse allochtonen, met naar schatting 1,2 miljoen personen (*grafiek 1*). De omvang van de groep niet-westerse allochtonen bedroeg slechts 160 duizend. Sindsdien is het aantal westerse allochtonen langzaam toegenomen, naar 1,4 miljoen in 2002. Het aantal niet-westerse allochtonen is daarentegen zeer sterk gegroeid, naar 1,6 miljoen in 2002. Sinds 2000 is het aantal niet-westerse allochtonen groter dan het aantal westerse allochtonen.

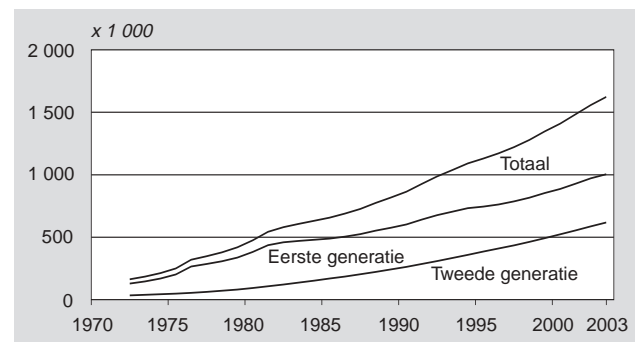
Grafiek 2 toont de ontwikkeling van het aantal niet-westerse allochtonen, uitgesplitst naar eerste en tweede generatie. Het aantal eerste generatie allochtonen ligt voortdurend veel hoger dan het aantal tweede generatie allochtonen. De eerste generatie groeit vooral door migratie, terwijl de tweede generatie groeit door geboorte uit eerste generatie allochtone moeders en geboorte uit autochtone moeders die met een allochtone man zijn getrouwd. Bij westerse allochtonen ligt het aantal tweede generatie allochtonen beduidend hoger dan het aantal eerste generatie allochtonen (*grafiek 3*). De tweede generatie is omvangrijker doordat er veel in Nederland geboren personen zijn van wie één ouder in het buitenland is geboren.

1. Aantal westerse en niet-westerse allochtonen op 1 januari, 1972–2003¹⁾

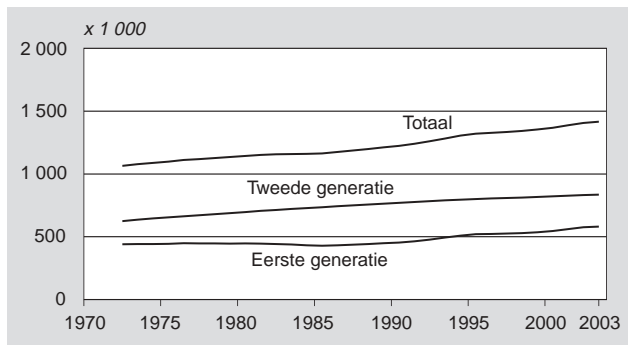
¹⁾Tot 1995 geschat.

2. Aantal niet-westerse allochtonen op 1 januari, 1972–2003¹⁾

¹⁾Tot 1995 geschat.

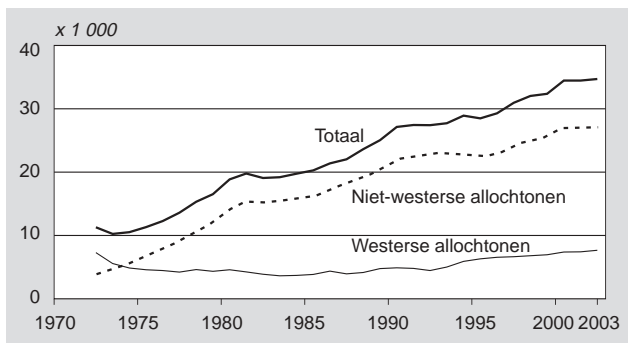
3. Aantal westerse allochtonen op 1 januari, 1972–2003¹⁾

¹⁾ Tot 1995 geschat.

Voor het bepalen van de bevolkingsgroei onder niet-westerse allochtonen is een schatting gemaakt van het aantal geboren uit eerste generatie allochtone moeders. De kinderen die worden geboren uit moeders die buiten Nederland zijn geboren, behoren automatisch tot de tweede generatie allochtonen. Daarnaast wordt ook nog een aantal tweede generatie allochtone kinderen geboren uit relaties van autochtone moeders met allochtone vaders. Tussen 1972 en 1998 is het aantal kinderen uit moeders die in het buitenland zijn geboren vrijwel voortdurend toegenomen (grafiek 4). In de eerste helft van de jaren zeventig ging het jaarlijks om ruim 10 duizend kinderen, aan het eind van de jaren negentig was sprake van ruim 30 duizend kinderen per jaar. Deze groei is vrijwel uitsluitend veroorzaakt door geboorte uit niet-westerse allochtone moeders.

4. Aantal levendgeborenen uit eerste generatie allochtone moeders, 1972–2002¹⁾

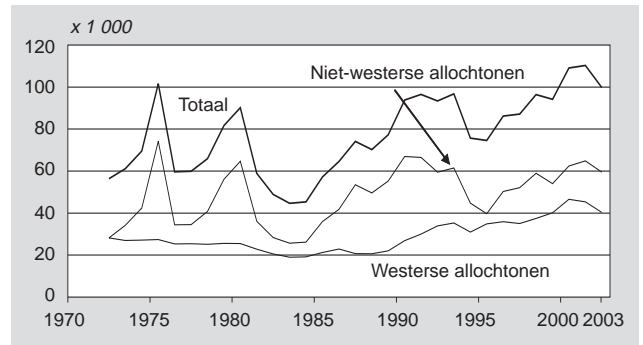
¹⁾ Tot 1989 geschat.

Het aantal allochtonen dat naar Nederland migreert, vertoont sterke fluctuaties. Uit grafiek 5 blijkt dat vooral niet-westerse allochtonen de pieken in de immigratie hebben veroorzaakt. De uitschieters in de jaren zeventig houden verband met de ontwikkelingen in Suriname. Rond 1975, het jaar waarin Suriname onafhankelijk werd, kwam de eerste immigratiegolf. In 1979 en 1980, de laatste jaren waarin de Nederlandse nationaliteit nog automatisch kon worden verworven, kwam de tweede golf.

Na 1985 steeg de immigratie onder meer door de toename van het aantal asielzoekers. Het beleid probeerde deze stroom te beperken door aanpassing van de opvangprocedure. Tevens werden de regels voor gezinshereniging en gezinsvorming aangepast, alsmede de regels voor inschrijving in de GBA. Dit leidde tot een daling van de immigratie van allochtonen in 1994 en 1995. Vervolgens nam de immigratie echter opnieuw toe.

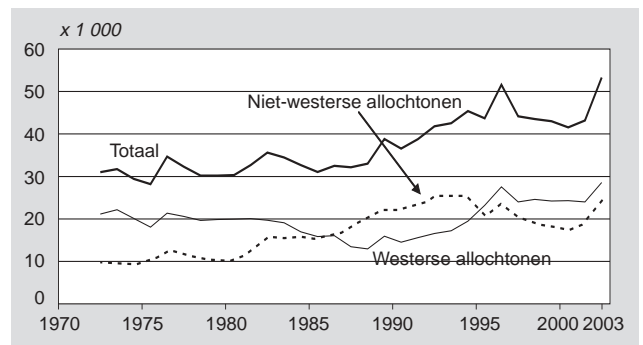
De immigratie van westerse allochtonen lag in de gehele periode 1970–2001 beneden die van niet-westerse allochtonen. Tot 1990 was er sprake van een zeer geringe daling, terwijl hierna het aantal immigranten uit westerse landen vrijwel voortdurend steeg. Deze stijging hangt deels samen met de diverse oorlogen in voormalig Joegoslavië en deels met een stijging van het aantal arbeidsmigranten.

5. Immigratie van eerste generatie allochtonen, 1972–2002

De emigratie kende een veel gelijkmatiger verloop dan de immigratie (grafiek 6). Tot 1985 emigreerden jaarlijks ruim 30 duizend allochtonen, waarbij het aantal westerse allochtonen beduidend hoger was dan het aantal niet-westerse allochtonen. Tussen 1985 en 1995 nam het aantal emigranten onder allochtonen langzaam toe, naar ruim 40 duizend. Vanaf 1995 ligt het aantal emigranten onder allochtonen op ruim 40 duizend per jaar, waarbij het aantal westerse emigranten iets groter is dan het aantal niet-westerse emigranten. Het feit dat het aantal niet-westerse emigranten kleiner is dan het aantal westerse emigranten duidt op een geringere emigratiebereidheid onder de niet-westerse allochtonen.

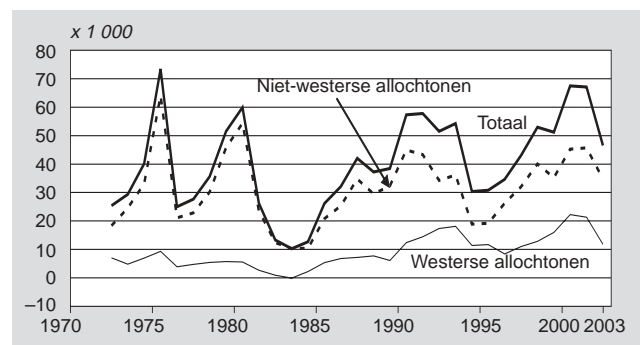
6. Emigratie van eerste generatie allochtonen¹⁾, 1972–2002

¹⁾ Inclusief saldo administratieve correcties (tot 1995 geschat).

Tot 1985 schommelde het migratiesaldo – immigratie minus emigratie – onder westerse allochtonen tussen de nul en 10 duizend (grafiek 7). Vervolgens trad een stijging op tot ruim 20 duizend in 2001. Onder niet-westerse allochtonen is de immigratie beduidend hoger dan de emigratie, en is het saldo dan ook veel groter dan onder westerse allochtonen. Het topjaar was 1975, met een immigratieoverschot van 65 duizend.

7. Saldo buitenlandse migratie van eerste generatie allochtonen¹⁾, 1972–2002

¹⁾ Inclusief saldo administratieve correcties (tot 1995 geschat).

Hierbij kan worden opgemerkt dat in het immigratiecijfer van 1975 ook ongeveer 10 duizend illegalen zijn meegeteld die merendeels in eerdere jaren waren gearriveerd, maar in 1975 collectief een officiële verblijfsstatus kregen. De laatste jaren is het migratiesaldo weer aan het stijgen, hoewel 2001 met circa 45 duizend nog lang niet het niveau heeft bereikt van voornoemd topjaar.

Literatuur

Jong, A. de, en J. Hoefnagel, 2001, Schattingsmethode voor de allochtone bevolking in de afgelopen kwart eeuw. Maandstatistiek van de Bevolking, september 2001, blz. 17–22. CBS, Voorburg/Heerlen.

Jong, A. de, 2003, Demografie van vijf herkomstgroepen niet-westerse allochtonen vanaf 1972. Bevolkingstrends 51(3), blz. 54–61. CBS, Voorburg/Heerlen.

Tas, R.F.J., 1984, De demografische ontwikkeling van de Surinaamse en Antilliaanse bevolking in Nederland, 1971–1984. Maandstatistiek van de bevolking 32 (12), blz. 37–78. CBS, Voorburg/Heerlen.

Tas, R.F.J., 1986, De demografische ontwikkeling van de Surinaamse en Antilliaanse bevolking in Nederland, 1971–1986. Maandstatistiek van de bevolking 34 (10), blz. 25–39. CBS, Voorburg/Heerlen.